

вания.

Дисконтирование потоков денежных средств охватывает строительный и эксплуатационный периоды. В настоящей статье исследование проводится в строительный период. Рассматривать эти два периода совместно нецелесообразно, так как они имеют различный технологический цикл. Средства, вкладываемые в строительный период, находятся в отвлеченном (замороженном) состоянии до сдачи объекта в эксплуатацию и, следовательно, не могут подчиняться распределению во времени по закону сложных процентов.

Отсутствует возможность установить оптимальную очередность при сдаче комплекса объектов в эксплуатацию при разработке проекта.

Затруднен выбор вариантов при комплексе показателей с различными источниками финансирования проекта.

Таким образом, в условиях рыночных отношений имеющиеся неточности в [1-3] могут быть устранены посредством комплекса критериев по предложенному строительному дисконтированному подходу (см.[4]).

1.Золотогоров В.Г. Инвестиционное проектирование. – Минск.: ИП «Экоперспектива», 1998. – 463 с.

2.Мазур И.И., Шапиро В.Д. и др. Управление проектами. – М.: Высшая школа, 2001. – 875 с.

3.Рогожин П.С., Гойко А.Ф. Економіка будівельних організацій. – К.: Видавничий дім „Скарби”, 2001. – 448 с.

4.Пичугин С.А. Оценка управления инвестиционных строительных проектов // Будівництво України. – 2001. – № 3. – С.12-13.

Получено 17.09.2003

УДК 656 : 331.101

Н.А.ДУБРОВІНА, канд. екон. наук, Г.Ю.ШУЛЬГА

Харківський державний економічний університет

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ФОРМУВАННЯ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА НА МАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ

Запропонована модель, що дозволяє виявити величину коштів на оплату праці на підприємствах, у тому числі комунальної галузі.

Важливим і дуже проблематичним на сьогоднішній день при розробці гнучкої й ефективної системи матеріального стимулювання є виявлення потенційних можливостей підприємства в даній сфері. Це пов'язано з тим, що методика визначення величини фонду оплати праці не зазнала принципових змін після переходу економіки України до

ринкових відносин і ґрунтується на зміні обсягу товарної продукції і виробітку працюючих, що недостатньо для виявлення потенційних можливостей підприємства при формуванні матеріальних стимулів персоналу, оскільки не враховується ряд фінансових результатів. Подібна ситуація не дозволяє встановити чіткий взаємозв'язок між фінансово-господарськими показниками, що характеризують діяльність підприємства, і кінцевими результатами праці і тим самим втрачає стимулюючий характер.

У літературі питання застосування методів економіко-математичного моделювання у сфері матеріального стимулювання працівників висвітлювалися, як правило, з позиції встановлення оптимальних міжзорядних коефіцієнтів і не торкалися сукупного фонду оплати праці. Зокрема, В.П.Хайкіним [4] пропонувалися методи моделювання шкал преміювання персоналу поза залежністю від зовнішніх обмежень засобів на оплату праці. У даний час набула актуальності розробка комплексного підходу до формування фонду оплати праці, визначення граничних значень якого необхідно здійснити на основі економіко-математичного моделювання, що й визначило мету цієї роботи. При формуванні оптимального розміру фонду оплати праці доцільно використовувати як вихідні дані для прогнозування темпи росту і приросту основних показників господарської діяльності підприємства у зв'язку з можливістю абстрагування від величини обсягів діяльності, що мають найбільшу простоту і доступність [1-3]. Як було раніше сказано, фонд заробітної плати складається з постійної частини у вигляді тарифних ставок і окладів і змінної частини – премії і різного роду доплати залежно від умов праці, встановлені законодавством. У зв'язку з тим, що постійна і змінна частини фонду оплати праці значною мірою залежать від характеру діяльності підприємства, а розмір доплат змінюється відповідно до фінансових результатів підприємства, доцільним здається встановлювати оптимальний розмір постійної і змінної частин заробітної плати, а величину доплат розраховувати за коефіцієнтами, установлені законодавством.

Розрахуємо в динаміці показники обсягів виробництва на одного працюючого:

$$y_t = \frac{ТП_t}{L_t},$$

де $ТП$ – товарна продукція в t -й період; L_t – чисельність персоналу в t -й період.

Визначимо частку фонду оплати праці в собівартості товарної

продукції, виразивши її через коефіцієнт γ_t для кожного календарного періоду t :

$$\gamma_t = \frac{\Phi OT_t}{c / c_t},$$

де ΦOT – фонд оплати праці.

Темпи приросту товарної продукції на одного працюючого можна визначити як

$$\rho_{yt} = (y_t - y_{t-1}) / y_{t-1} = \left(\frac{ТП_t}{L_t} - \frac{ТП_{t-1}}{L_{t-1}} \right) \bigg/ \frac{ТП_{t-1}}{L_{t-1}}.$$

Темп зростання виробітку на одного працюючого можна подати в наступному вигляді:

$$\tau_{yt} = \frac{\tau_{ТП_t}}{\tau_{L_t}}.$$

Тут $\tau_{ТП_t}$ – темп зростання товарної продукції; τ_{L_t} – темп зростання чисельності персоналу.

Темпи приросту частки оплати праці в собівартості товарної продукції можна розрахувати аналогічним чином:

$$\rho_{\gamma} = \frac{\gamma_t - \gamma_{t-1}}{\gamma_{t-1}} = \left(\frac{\Phi OT_t}{c / c_t} - \frac{\Phi OT_{t-1}}{c / c_{t-1}} \right) \bigg/ \frac{\Phi OT_{t-1}}{c / c_{t-1}}. \quad (1)$$

Темпи збільшення оплати праці в собівартості товарної продукції подаємо в такій формулі:

$$\tau_{\gamma} = \frac{\tau_{\Phi OT_t}}{\tau_{c / c_t}}. \quad (2)$$

Використовуючи метод економетричного аналізу, знайдемо залежність темпів приросту виробітку на одного працюючого від величини темпів приросту фонду оплати праці в собівартості товарної продукції.

У загальному вигляді економетрична модель може бути представлена так:

$$\rho_{y_t} = f(\rho_{y_{t1}} a) + E_t, \quad (3)$$

де $f(\rho_{y_{t1}} a)$ – формальна функція; a – вектор невідомих параметрів

функціональної залежності; E_t – випадкова величина, що відбиває відхилення фактичних величин від величин, що отримані за функціональною залежністю.

При обробці даних були отримані наступні результати: побудована модель $\tau_{y_t} = a_0 \cdot t_{\gamma_t}^{a_1} + E_t$, отримано такі оцінки: $a_0 = 1,073551$ і

$a_1 = 1,240021$. Коефіцієнт кореляції досить високий і складає 0,893, це дозволяє зробити висновок, що темп зростання виробітку істотно залежить від долі темпів зростання фонду оплати праці в собівартості продукції (таблиця).

Model: tau_yn=a0*tau_gamn^a1 (p_proba.sta)					
Dep. var: TAU_YN Loss: (OBS-PRED)**2					
Final loss: 0,209828229 R=0,89919 Variance explained: 80,854%					
	A0	A1			
Estimate	1,073551	1,240021			

Модель можна записати у наступному вигляді:

$$\tau_{y_t} = 1,07355 \cdot \tau_{\gamma_t}^{1,24002} + E_t.$$

У спрощеному вигляді формування фонду оплати праці можна подати залежністю

$$\Phi OT_t^{OCH} = L_t \cdot szp_t,$$

де SZP_t – середня заробітна плата на підприємстві.

Розрахуємо темпи приросту фонду оплати праці на підприємстві:

$$\rho_{\Phi OT_t} = \frac{\Phi OT_t - \Phi OT_{t-1}}{\Phi OT_{t-1}} = \frac{L_t \cdot SZP_t - L_{t-1} \cdot SZP_{t-1}}{L_{t-1} \cdot SZP_{t-1}} = \frac{L_t}{L_{t-1}} \cdot \frac{SZP_t}{SZP_{t-1}} - 1. \quad (4)$$

Темп зростання відповідно представимо у вигляді:

$$\tau_{\Phi OT_t} = \tau_{L_t} \cdot \tau_{SZP_t}. \quad (5)$$

Таким чином, використовуючи елементарні перетворення, ми одержали вираження темпів приросту фонду оплати праці на підприємстві під впливом темпів зростання чисельності персоналу і величини середньої заробітної плати.

Дійсно, $L_t / L_{t-1} = \tau_{L_t}$ – темп зростання чисельності персоналу в t -й календарний період; $SZP_t / SZP_{t-1} = \tau_{SZP_t}$ – темп зростання середньої заробітної плати на підприємстві за той же період. Тоді, з ураху-

ванням позначень темп приросту фонду оплати праці, матимемо

$$\rho_{\Phi OT_t} = \tau_{L_t} \tau_{SZP_t} - 1. \quad (6)$$

З іншого боку, можна одержати величину темпів приросту фонду оплати праці, виходячи з темпів зростання частки оплати праці в собівартості продукції і темпів зростання собівартості. Так, $\Phi OT_t = \gamma_t \cdot c / c_t$, а $\Phi OT_{t-1} = \gamma_{t-1} \cdot c / c_{t-1}$. Введемо позначення: $\gamma_t / \gamma_{t-1} = \tau_{\gamma_t}$ – зростання частки оплати праці в собівартості продукції,

$$\frac{c / c_t}{c / c_{t-1}} = \tau_{c / c_t}. \text{ Тоді}$$

$$\rho_{\Phi OT_t} = \tau_{\gamma_t} \cdot \tau_{c / c_t} - 1. \quad (7)$$

Порівнявши залежності (6) і (7), одержимо вираз, що зв'язує темп зростання чисельності персоналу, темпи зростання середньої заробітної плати з урахуванням споживчого кошика й індексу інфляції, темп зростання частки оплати праці в собівартості і темп зростання собівартості:

$$\tau_{L_t} \cdot \tau_{SZP_t} = \tau_{\gamma_t} \cdot \tau_{c / c_t} \quad (8)$$

або

$$\tau_{\gamma_t}^{prac} = \frac{\tau_{L_t}^{прогн} \cdot \tau_{SZP_t}^{прогн}}{\tau_{c / c_t}^{прогн}}. \quad (9)$$

Таким чином, отримана аналітична модель є універсальною, тому що на відміну від економетричних моделей не залежить від обсягу вихідних вибірових даних, що дозволяє застосовувати її при довільному обсязі вибірки і виключити проблеми існування вільних невідомих параметрів моделі. Недоліком моделі є обмеження можливості її використання в часі, бо у зв'язку з динамічністю зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства вона дозволяє робити прогноз темпів зростання для короткострокового періоду, що не зменшує можливостей її використання в поточному періоді. При розрахунку граничних значень фонду додаткової заробітної плати доцільно використовувати балансову модель, що використовується в економічному аналізі і є досить гнучкою. Слабкою стороною моделі є велика кількість екзогенних змінних, що вимагає достовірної і додаткової інформації. Фонд додаткової заробітної плати формується, виходячи з величини чистого прибутку, зміна якого в ідеалі повинна бути пропорційною зміні розміру фонду оплати праці. Але у зв'язку з тим, що витрати підприємства, які закла-

даються в собівартість продукції, не завжди включають усі витрати підприємства, то, крім додаткового фонду оплати праці, чистий прибуток витрачається на цілі розвитку підприємства, соціальної сфери підприємства і резервується з метою формування коштів нерозподіленого прибутку.

Визначимо розмір чистого прибутку

$$\text{ЧП}_t = \text{ВПр}_t - \text{АО}_t - \text{ФОТ}_t^{\text{осн}},$$

де ЧП_t – чистий прибуток підприємства в періоді t ; ВПр_t – валовий прибуток підприємства в періоді t ; АО_t – амортизаційні відрахування в періоді t .

У свою чергу

$$\text{ВПр}_t = \text{ВП}_t - \text{НП}_t,$$

де ВП_t – валова продукція в періоді t ; НП_t – накладні витрати в періоді t .

Валова продукція може бути визначена за формулою

$$\text{ВН}_t = \text{ТП}_t + \text{НЗП}_t + \text{Пф}_t + \text{ФРид}_t,$$

де ТП_t – товарна продукція в періоді t ; НЗП_t – незавершене виробництво в періоді t ; Пф_t – напівфабрикати, що є у наявності підприємства на період t ; ФРид_t – фінансовий результат від інноваційної діяльності структурних підрозділів підприємства. У цій залежності велике значення має облік фінансового результату від інноваційної діяльності структурних підрозділів, оскільки вони можуть вести підприємницьку діяльність у межах підприємства у вигляді виконання замовлень "на сторону" і тим самим приносити додатковий прибуток, а так само розробляти заходи щодо удосконалення виробничого процесу, що сприяють збільшенню розміру виторгу.

Отже, розмір чистого прибутку можна подати у загальному вигляді:

$$\text{ЧП}_t = (\text{ТП}_t + \text{НЗП}_t + \text{Пф}_t + \text{ФРид}) - \text{НП}_t - \text{АО}_t - \text{ФОТ}_t^{\text{осн}}. \quad (10)$$

При цьому розподіл чистого прибутку можна подати таким чином:

$$\text{ЧП}_t = \text{ФОТ}_t^{\text{дон}} + \text{ФРП}_t + \text{ФССтр}_t + \text{РФ}_t, \quad (11)$$

де ФРП_t – фонд розвитку підприємства в періоді t ; ФССтр_t – фонд соціального страхування в періоді t ; РФ_t – резервний фонд у періоді

t .

Виходячи з умов цієї залежності, розмір додаткового фонду оплати праці буде визначатися як

$$\Phi OT_t^{don} = \Phi П_t - \Phi РП_t - \Phi ССтр_t - Р\Phi_t. \quad (12)$$

Таким чином, отримана дескриптивна модель включає ряд екзогенних факторів, які необхідно попередньо задати і ввести обмеження значення змінних: фонд розвитку виробництва, величини соціального страхування і резервного фонду.

Фонд розвитку виробництва направляється в основному на відновлення основних фондів, тому може бути обмежений розміром відсутніх засобів для подібного відновлення, якщо величини акумульованих амортизаційних відрахувань не досить, а також розміром кредиту, якщо такий є.

Тоді

$$\begin{cases} \Phi РП_t \geq ЦНоб_t - АО_t; \\ \Phi РП_t \geq СК_t. \end{cases} \quad (13)$$

Тут $ЦНоб_t$ – ціна нового обладнання в період t ; $СК_t$ – сума плати за кредит у період t .

Розмір засобів на розвиток соціальної сфери підприємства можна обмежити величиною суми відрахувань на соціальне страхування працівників підприємства, розмір яких складає 1% від суми нарахованої заробітної плати кожного працівника:

$$\Phi ССтр_t \geq 0,01\Phi OT_t^{осн}. \quad (14)$$

Оптимальний розмір додаткового фонду оплати праці визначається на основі цільової функції і вказаних обмежень за допомогою лінійного програмування.

Сума засобів на оплату праці матиме вигляд:

$$\Phi OT_{сов} = \Phi OT_{осн} + \Phi OT_{доп}.$$

Для обліку ретроспективної інформації у вигляді даних попереднього періоду, що дозволяють спрогнозувати зміни сукупного фонду оплати праці в поточному і майбутньому періодах, введемо коефіцієнт K_{t-1} , що визначається як відношення розміру додаткового фонду оплати праці до основного. Тоді розмір засобів на оплату праці можна визначити так:

$$\tau_{\text{ФОТ}_t}^{\text{сов}} = \frac{\tau_{\text{ФОТ}}^{\text{сов}} + \tau_{\text{ФОТ}}^{\text{дон}} K_{t-1}}{1 + K_{t-1}}. \quad (15)$$

Отже, була отримана модель визначення величини засобів на оплату праці персоналу підприємства, що враховує взаємозв'язок потреб і потенційних можливостей підприємства.

1.Басовский Л.Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 260 с.

2.Економіка підприємства: Підручник / За ред. С.Ф.Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.

3. Клебанова Т.С., Иванов В.В., Дубровіна Н.А. Методи прогнозування: Навч. посібник. – Харків: ХДЕУ, 2002. – 372 с.

4.Пономаренко В.С., Пушкарь А.И., Ван Шон А.Е. Моделирование управления персоналом корпорации. – Харьков: РИО ГЭУ, 1997. – 232 с.

Отримано 23.07.2003

УДК 303.833.5

Б.Г.СКОКОВ, канд. екон. наук, І.А.КРАЇВСЬКА

Харківська державна академія міського господарства

РОЛЬ МОДЕЛЮВАННЯ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Розглядається історія бухгалтерського обліку як історія розвитку моделей від більш простих до більш складних. Завдяки цим моделям можна спростити управління господарськими процесами і зробити його більш ефективним.

Слова „модель” і „моделювання” один час були дуже поширені у наукових дослідженнях. Не був винятком і бухгалтерський облік. Праці вітчизняних вчених на цю тему є добре відомими. Не можна не відзначити, що іноді деякі фахівці в області обліку трактують моделювання, як новий специфічний елемент бухгалтерського методу, доповнюючи перелік цих елементів моделюванням [1]. Але таке трактування, на наш погляд, помилкове. Моделювання – не додатковий елемент, а новий більш важливий аспект, що дозволяє глибше й детальніше розглянути проблеми бухгалтерського обліку.

Під моделюванням звичайно розуміють вивчення яких-небудь об'єктів чи процесів не прямо і безпосередньо, а через спеціально створені зображення, що відбивають їх образи й описи [2]. Факти господарського життя майже завжди вивчалися за допомогою спеціальних облікових прийомів, що виступали і продовжують виступати в ролі своєрідних моделей. Для них характерний рух від ізоморфізму — прагнення до максимально повного („дзеркального”) відображення господарського процесу, до гомоморфізму, що розкриває найбільш